

MEDITACIÓ INACABADA

Dolors Oller

A mesura que passen els anys, sempre que torno a Ferrater, em fixo, cada vegada més, en l'emoció que susciten els seus poemes més lírics, aquells en els quals la tessitura interrogativa, lliure de certituds explicatives, de suspensió del judici, obre un espai d'humilitat tràgica per on circula un alè d'experiència irrefutable, de sinceritat poètica i de coneixement preverbal. Uns poemes la forma lírica dels quals fa que la veu que hi parla presenti les seves imatges en relació immediata amb ell mateix, sense racionalitzacions ideològiques o interessos didàctics aparents.

Subratllar aquest aspecte pot semblar una operació contrària a les pròpies idees ferraterianes, tant a favor d'una poesia clara, lúcida, apassionada i divertida. I, efectivament, a les seves declaracions sobre com ha de ser la poesia hi trobem una gran dosi de sentit comú, com si la seva poesia fos més el producte d'una voluntat civilitzadora i didàctica que no pas que sortís d'una necessitat expressiva, i com si aquestes intencions explícitament didàctiques prometessin unes perspectives de facilitat no problemàtica pel que fa a la lectura dels seus versos.

Però totes aquestes seves intencions, tot i ser realment significatives i sincerament argumentades, no ens han de distreure de l'acció dels poemes i de l'experiència que produeixen. De fet, i més enllà de les intencions proclamades pels poetes en els seus escrits teòrics, el lector té tot el dret a fer dels poemes un nucli d'experiència pròpia. Una experiència fruit de les accions del poema, que el poema formalitza per ell mateix i en la consciència del lector. Com diu també el mateix Gabriel Ferrater en parlar dels efectes de la poesia de Baudelaire, un dels màxims valors que té la poesia d'alta graduació és que ens acara a una experiència sorprenent, emoció i forma a la vegada, no esperada ni ja sabuda,

que commou pel fet de ser irrefutable i no pas només per la seva bellesa seductora ni per la seva intensitat passional. D'aquesta experiència irrefutable, Ferrater en diu el *desemmascarament* de l'experiència, i en les seves obres funciona com una noció crítica radicalment operativa, tant en la seva poesia com en les seves reflexions crítiques. I si la fem servir amb tota la complexitat que implica, descobrirem en la poesia ferrateriana un espai d'indeterminació dramàtica, un subjecte escindit i una veu interiorment interrogativa, lluny de judicis o constatacions.

La tessitura interrogativa és una de les actituds més persuasives de la millor poesia contemporània. El poeta que domina aquesta figuració en la seva veu lírica dóna un teixit verbal les virtuts del qual informen la consciència que llegeix, de manera que conformen lectures provocades o provocatives, on la intel·ligència vibra al ritme de les intermitències del cor. De tot això parla la poesia de Ferrater en la seva radical subjectivitat i a través d'una fenomenologia de l'experiència que, formalitzada en les paraules, provoca un *desemmascarament*, el descobriment d'una experiència formal i emotiva alhora, com si fos viva i habités en nosaltres. En aquest sentit, podem llegir ara un poema molt exemplar dels seus procediments poètics, el poema «Si puc», de *Menja't una cama*.

Alguna cosa ha entrat
dins algun vers que sé
que podré escriure, i no
sé quan, ni com, ni què
s'avindrà a dir. Si puc
te'l duré cap a tu.
Que digui els teus cabells
o l'escata de sol
que et vibra en aquesta unglà.
Però potser no sempre
tindrè del tot present
el que ara veig en tu.
He sentit el so fosc

d'una cosa que em cau
dins algun pou. Quan suri,
he de saber conèixer
que ve d'aquest moment?

La pregunta ens estranya: mentre llegíem el poema ens havíem anat oblidant del seu títol, «Si puc»²², de manera que ens sentim commoguts per la intensitat de l'emoció de la veu que hi parla en el moment precís mentre es declara pres de l'encant d'«els teus cabells o l'escata de sol que et vibra en aquesta unglà»²². Aquesta és, de fet, l'emoció que el poema registra, però també registra unes altres experiències no tan directes ni tan intuïtives: una indagació sobre els lligams tan atzarosos com enigmàtics entre la vida i l'art: «He sentit el so fosc d'una cosa que em cau dins algun pou. Quan suri, he de saber conèixer que ve d'aquest moment?»²².

Aquestes inflexions augmenten el cabal de sentit del poema, el qual entra a l'àmbit del pensament poètic, dit també del *pensiero poetante*. A partir d'aquest moment, el poema sobrepassa la seva virtut emotiva vivencial i es converteix en la formalització d'una experiència problemàtica. Si, emocionats per la vivència, ens deixem portar pel plantejament interrogatiu que l'acompanya, l'experiència de lectura s'eixampla cap a un registre menys individual però més delicat. Sota un mantell d'emocions interrogants sense resposta, entrem en un pensament profund d'experiència poètica compartida, de pensament que poetitza i que aconsegueix una emoció interpersonal, i en la qual l'autor ja no és gairebé el protagonista de la vivència, sinó que n'és, igualment com nosaltres, un observador implicat.

Deixin-me ara que els proposi un exemple potser una mica més complicat pel fet de plantejar una pregunta tan moralment enigmàtica que és impossible de proposar-hi respostes que no siguin d'índole radicalment hipotètica. En canvi, l'escena, que al·legòricament situa el problema, és fàcil de reconèixer com la d'una experiència quotidiana, tot i que el narrador ens la dóna com un correlatiu objectiu interpretat de manera «sacra». Per tant, el conjunt que defineix la paraula poètica d'aquest poema, seria el

d'una paraula figurada de traducció possible i relativament fàcil, definida i definible. De manera que l'anècdota literal ens presenta un aparador de luxe on hi ha cinc objectes opulents i «expectants». Des del carrer, els lectors del poema observem, juntament amb la persona que descriu l'escena, un fet ben quotidià: l'aparició sobtada del braç nu de la dependenta que se n'endú un dels objectes. Conseqüentment també podem pressuposar que, a l'interior de l'establiment hi ha els clients que admiren, i compren: elegits de la fortuna, justos per a la seva voluntat. L'al·lusió a Ganimedes i el títol del poema, que enuncia una representació dramàtica on intervenen personatges d'àmbit mitològic, heroicament superiors en relació amb els de dimensió humana, és indicador. El poema és i es diu «*Sacra rappresentazione*», del llibre *Menja't una cama*.

Expectants a l'aparador de luxe, cinc objectes
segurs d'ells mateixos. Ara et corprèn
la tendresa d'un braç nu que s'ha declarat
entre cortines. La mà plana i tria,
i una cosa opulenta es veu enduta.
Ganimedes per aires d'ors i d'àries,
el braç ocell ha raptat per un sou,
missatger pur d'exalçaments, però envejós
dels déus que serveix, i que escullen
tal com ell faria. I tu, sense mèrit,
vols envejar els justos que l'àngel visita?

Efectivament el títol és determinant, de manera que, si el tenim com a senyal, fa plausible l'explicació que el nucli emotiu que desplega el poema, emoció i forma alhora, és una forma d'humilitat, de reconeixement d'una carència assumida com un demèrit líric. Naturalment també és possible una interpretació més secular, i que la seva complexa reflexió implícita pugui explicar-se com una conclusió moral sobre el demèrit de ser pobre. Naturalment aquesta interpretació inclouria la convicció, potser políticament incorrecta i per això menys convencional i més complexa, que els justos són els rics, els quals, pel mèrit

de ser rics, són dignes de poder triar les coses opulentes que a ell (i també a la dependent a la botiga) els són negades. Ara, si la representació és sacra, podem convertir aquesta reflexió en una constatació sobre el fet poètic i sobre l'existència d'uns altres poetes justos i rics, magnífics i dignes de ser visitats per l'àngel, el qual, com «Ganimedes» per aires d'or i d'àries, els serveix, i que poden triar tal com ell, si pogués, faria.

Qui són aquests poetes? ¿I per què són justos en el seu poder? La resposta la podem percebre en un altre poema de Ferrater, «Els aristòcrates», del llibre *Teoria dels cossos*, on trobarem també un lament d'impotència.

Oh Borges, oh Lowell, oh patricis
americans! Teniu la vostra
història tan prop, i us viu el fàstic.
Tinc història prop. En tinc el fàstic.
Però no sabré escriure els detallats poemes
que us escriviu. El fàstic meu
(fet vell perquè ningú no en diu la història),
com els turmells d'una nena gitana,
potser em deixa ser pell i vida sota el brut,
però sóc agrisat, i només parlo
de generalitats, com un plebeu
que mai no va escoltar, frescos i lents,
els records de les dones dins la casa
densa, i que va buidat: un pou de por.

És notòria la recurrència a la imatge del pou en la poesia ferrateriana: un pou que es presenta sempre com un símbol incògnit i profund de la interioritat. Sorprenentment en un escriptor que proclama la necessitat del sacrifici a la raó formal i a la lògica dels moviments dels homes i de les dones, del món i del diner, Gabriel Ferrater, com tot gran poeta contemporani, té molts poemes metapoètics en els quals, curiosament, no és pas la forma de les construccions allò que el preocupa, sinó més aviat la mania, l'enigma del fenomen de l'escriptura i la tràgica dificultat de l'escissió personal, del crit d'urgència d'un estrany, llunyà i indefugible subjecte líric.

Els articles d'aquests *Studia digitalia in memoriam Gabriel Ferrater*,
número 0 de la revista *Veus baixes*, publicats al maig de 2012,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades.

